

kers. Maar velen konden de strijd niet langer volhouden, veel inwoners van Ede meldden zich, het getal van 2000 werd ruim overschreden.¹ Ederveen leverde driehonderdvijftig spitters op voor werk in de buurt van Veenendaal; voor hun voeding werden levensmiddelen in beslag genomen die bestemd waren voor de normale distributie (dat is stellig ook elders geschied). Midden november volgde een razzia in Otterlo die tweehonderd spitters opleverde voor de streek bij Arnhem, op 2 december werd opnieuw een grote razzia in Apeldoorn gehouden ('Op de markt', aldus een beschrijving, 'wordt het mensenvet bijeengedreven. Zelfs politie-agenten staan er tussen en postbodes. Melkventers en bakkers met hun karretjes . . . gemeente-ambtenaren en boerenknechten – alles staat daar samen'²) – de slachtoffers werden per trein naar een kamp bij Rees in het Rijnland getransporteerd. Begin januari tenslotte werden in Barneveld, Voorthuizen en Garderen grote aantallen mannen verplicht, midden op de Veluwe een nieuw Duits vliegveld aan te leggen; alleen in Putten waren het er minder, het dorp had immers zijn tol al betaald.

Gaan wij nu van de Veluwe naar de Achterhoek, dan willen wij onderstrepen dat in dit deel van het land waar talrijke onderduikers verborgen zaten en waar het tot september '44 betrekkelijk rustig was geweest, veel verzet tegen het spitten werd geboden. In verscheidene gemeenten was de eerste opkomst zo klein dat de Duitsers overgingen tot het arresteren van gijzelaars die zij dreigden dood te schieten. Het middel van dit dreigement hadden zij eind september al toegepast in Winterswijk – in oktober pasten zij het opnieuw toe in deze gemeente en voorts, voorzover bekend, in Aalten, Doetinchem, Eibergen, Gendringen en Lichtenvoorde.³ In al deze plaatsen werden de opgeroepen mannen dus voor een ernstig gewetensconflict geplaatst: de meesten voelden er niets voor, ten behoeve van de gehate bezetter ook maar één schop aarde te verplaatsen en stellingen aan te leggen welker aanwezigheid *mogelijkerwijs* in een later stadium Geallieerde militairen het leven zou kosten, maar was het verantwoord weg te blijven als dat *met zekerheid* aan medeburgers het leven zou kosten? In Lichtenvoorde ried een haastig gevormd comité in een manifest alle opgeroepen mannen, d.w.z. de achttien- tot zestigjarigen, aan zich aan te melden, in de in die gemeente liggende buurtschap Zieuwent, 'waar men', aldus Sijes, 'moeilijk tot een

¹ Th. A. Boeree: *Kroniek van Ede*, p. 169. ² Hendrika van der Vlist: *Die dag in september. Dagboek september 1944–mei 1945* (1975), p. 154. ³ Begin januari '45 werden ook in Zevenaar gijzelaars gearresteerd.